БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1925 чылда үндезилеттингеи

1967 ч. АПРЕЛЬ 25 ВТОРНИК № 97 (6734).

Өртээ 2 көп.

УЛУГ ОКТЯБРЬНЫҢ 50 ЧЫЫЛ

СЭКП-НИҢ ТӨЛЭЭЛЕРИ КАРЛОВЫ ВАРЫДА ЧЕДЕ БЕРГЕН

КАРЛОВЫ ВАРЫ. Европаның Коммунистиг болгаш ажылчын партияларының конференциязынга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төлээлерин баштап чоруур, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев Карловы Варыда чеде берген. СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. Н. Шелепин оон-биле кады база ында келген.

СЭКП ТК-ның секретарлары Ю. В. Андропов биле Б. Н. Пономарев төлээлерниң составында кирип турар болгаш Карловы Варыга төлээлерге каттышкан.

(СЭТА).

СЭКП-ниң Төп Комитединден, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумундан болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинден

Космостуң баштайгы чагырып алыкчыларының бирээзи, космос корабльдериниң талантылыг шылгакчызы, СЭКП кежигүнү, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавы, Совет Эвилелиниң Маадыры, инженер-полковник Владимир Михайлович Комаров «Союз-1» дээр космос кораблинге шенелде ужудуушкуну доступ турарының үезинде 1967 чылдың апрель 24-те айыылга таварышкаш мөчээнин СЭКП-ниң Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели ханы кажыыдал-биле дыңнадып тур.

СЭКП-ниң Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели мөчээн кижиниң өг-бүлезинге ханы кажыыдалын илергейлеп тур.

СЭКП-НИҢ ТӨП КОМИТЕДИ

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ.

ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавы, Совет Эвилелиниң Маадыры, инженер-полковник Владимир Михайлович Комаровтуң мөчээнииң дугайында

СЭТА-ның ДЫҢНАДЫЫ

ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавы, Совет Эвилелиниң Маадыры, инженер-полковник Владимир Михайлович Комаров башкарган «Союз-1» дээр чаа космос кораблин Черниң орбитазыныче шенелде ужудуушкуннар кылыр соруулга-биле Совет Эвилели салып үндүргенин 1967 чылдың апрель 23-те дыңнаткан болгай.

Бир хонук ажыг үе үргүлчүлээн шенелде ужудуушкуннуң дургузунда В. М. Комаров чаа корабль системазын эдиктирип ажылдадыр талазы-биле төлевилеттинген программаны бүрүн күүседип, а ол ышкаш эртем талазы-биле планнаттынган шенелдерни кылган.

Ужудукчу-космонавт В. М. Комаров ужудуушкун үезинде корабль башкарылгазын кылып, янзы-бүрү байдалдарда оон кол системаларының шенелделерин чоруткан болгаш чаа космос кораблиниң техниктиг характеристикаларынга мергежилдиг үнелээшкинни берип чораан.

Апрель 24-те, кажан шенелделериниң программазы доосту бээрге, ужудуушкунну соксадырын болгаш кээп хонуптарын аңаа саналдаан турган.

Хондурарының байдалынче шилчиишкин-биле холбаалыг бүгү операцияларны боттандырганының соонда корабль агаарның сырый каттарынга доктаадыышкынның эң-не берге болгаш харыысалгалыг участогун таарымчалыг чоруп эткеш, космоска баштайгы дүргедээшкинни долузу-биле соксадыпкан турган. Ынчалзажок баштайгы медээлер ёзугаар алырга, чеди километр бедикке чорда, парашюттуң кол куполу ажыттынарының үезинде оон хендирлери ораажы бергениниң түнелинде космос корабли аажок дүргеп балыпкан болгаш ол чорук В. М. Комаровтуң өлүмге таварышканының чылдагаалы болган.

Шылгарңгай космонавт, космос корабльдериниң инженер-шылгакчызы Владимир Михайлович Комаровтуң элекке мөчээни бүгү совет улуска аар-берге чидириг болуп турар.

Космос корабльдерин шылгаарының талазынга бодунуң ажыддары-биле Владимир Михайлович Комаров космос техниказын хөгжүдериниң болгаш сайзырангайжыдарының хераанге үнелеп четтинмес салыышкынны киирген.

ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавы Владимир Михайлович КОМАРОВ

В. М. Комаров.

1967 чылдың апрель 24-те «Союз-1» дээр космос кораблинге шенелде ужудуушкунну доозуп тургаш, космосту чагырып алыкчыларның баштайгыларының бирээзи, СЭКП кежигүнү, Совет Эвилелиниң Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавы, инженер-полковник Владимир Михайлович Комаров айыылга таварышкаш мөчээн.

В. М. Комаров 1927 чылдың март 16-да Москва хоорайга ажылчын кижинин өг-бүлезинге төрүттүнген. Ол чажындан тура-ла шүүргедекчи-ужудукчу болурун күзеп чораан.

Шериг-Агаар Флодунуң тускай ортумак школазын дооскан соонда, Владимир Михайлович Батайскиге ужудукчуларның шериг-ужар үүл училищезинге киргеш, ону 1949 чылда дооскан, оон соонда Шериг-Агаар Күштериниң шүүргедекчи ужар үүл кезээнге албан кылып турган. В. М. Комаров бодун эрес-маадырлыг, дуржулгалыг ужудукчу кылдыр көргүзүп, бодунун бүгү дайынчы эштеринге үлегерлиг кылдыр бараан болуп чораан.

1954 чылдан эгелээш, Жуковский аттыг Шериг-Агаар инженер академиязынга ол өөренип киргеш, ону 1959 чылда дооскан.

Эн-не мергежилдиг ужудукчу-инженерлернин бирээзи болурга, ону ужар үүл техниказының чаа хевирлерин шенээр ажылче чорудупкан. Аңаа оон билдилиг организакчы болгаш инженер болур бедик шынары илереп келген. В. М. Комаровтуң мергежили болгаш талантызы космонавтар отрядынга онза илереп келген, ону аңаа 1960 чылда киирип алган.

Владимир Михайлович эн чаа космос техниказын кайгамчыктыг харыысалгалыы-биле шиңгээдип ап, ужудулга, парашют болгаш тускай белеткелдин калбак программазын эн ылавылалдыы-биле күүседип турган.

В. М. Комаровтуң ужудукчу-инженер болгаш космонавт болур бедик мөзү-шынарлыын барымдаалап көргеш, 1964 чылда: хөй олуттуг баштайгы совет космос корабли «Восходтун» экипажын баштаар болгаш космоска эртем-шинчилелиниң болгаш шенелденин нарын программазын күүседир деп, партияның болгаш чазактың харыысалгалыг даалгазын аңаа онааган. Төрээн чурттун ол даалгазы алдарлыы-биле күүсеттинген.

Владимир Михайлович улуг ажыл-ишчи чораан, Жуковский аттыг академияның адъюнктуразынга өөредилгени уламчылавышаан, бодунун тускай болгаш политиктиг билиглерин чүткүлдүү-биле болгаш кызымаа-биле ол бедидип турган.

Ленинчи комсомолдуң кежигүнү, а 1952 чылдан эгелээш—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының кежигүнү, оон боду идепкейлиг ниити-политиктиг ажылды чорудуп, партияның болгаш комсомолдуң удуртур органнарынга удаа-дараа соңгудуп, эртемни болгаш техниканы хөгжүдеринге совет улустуң чедиишкиннериниң чалбыыштыг пропагандизи болуп, ол хүлээлгени чурттун иштинге-даа, даштыкыгаа төлептии-биле күүседип чораан. Идепкейлиг коммунист, бөдүүн кижи, кичээнгейлиг болгаш ээлдек эш, эки өг-бүлечи болур ол болза шериг кезээнин бот составынга принципиалдыг, сагылга-чурумнуг болурунун, партийжи болгаш албан ажыл талазы-биле хүлээлгезин хажык чокка күүседириниң үлегери болуп чораан.

Космос делгемин шиңгээдип алырынга партияның болгаш чазактың даалгаларын үлегерлиг күүсеткени дээш, Ленин орденин болгаш «Алдын сылдыс» медальды тывыспышаан, Совет Эвилелиниң Маадыры деп бедик атты В. М. Комаровка тывыскан. Ол болза Кызыл сылдыс орден-биле, хөй-хөй медальдар-биле шаңнаткан база ол ышкаш элээн каш даштыкы чурттарның чазак шаңналдарын база алгылаан.

Бистиң Ада-чуртувустуң шынчы оглунуң, кайгамчыктыг коммунистиң, космосту эрес-маадырлыг чагырып алыкчының, дайынчы өнүктүн болгаш эштиң дугайында чырыткылыг тураскаал бистиң чүректеривиске кезээ-мөңгеде кадагалаттынар.

Оон ады маадырлыг, эрес-дидим болгаш коргуш чок чоруктуң кезээде үлегери болуп, бистиң улут социалистиг Төрээн чуртувустуң алдары дээш чаа-чаа маадырлыг ажыл-херектерни бүдүреринче кезээде кыйгырып чоруур.

Л. Брежнев, Г. Воронов, А. Кириленко, А. Косыгин, К. Мазуров, А. Пельше, Н. Подгорный, Д. Полянский, М. Суслов, А. Шелепин, П. Шелест, В. Гришин, П. Демичев, Д. Кунаев, П. Машеров, В. Мжаванадзе, Ш. Рашидов, Д. Устинов, В. Щербицкий, Ю. Андропов, И. Капитонов, Ф. Кулаков, Б. Пономарев, М. Соломенцев, Н. Байбаков, В. Дымшиц, М. Ефремов, В. Кириллин, М. Лесечко, В. Новиков, И. Новиков, Л. Смирнов, Н. Тихонов, А. Гречко, М. Келдыш, С. Афанасьев, С. Зверев, П. Дементьев, В. Калмыков, А. Шокин, В. Рябиков, М. Захаров, А. Епишев, К. Вершинин, Н. Крылов, И. Сербин, Н. Савинкин, Н. Егорычев, В. Конотоп, С. Руденко, А. Рытов, Н. Каманин, А. Благонравов, Л. Седов, В. Парин, Ю. Гагарин, В. Николаева-Терешкова, Г. Титов, А. Николаев, П. Попович, В. Быковский, К. Феоктистов, Б. Егоров, П. Беляев, А. Леонов.

Совет Эвилелиниң Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавы В. М. Комаровту „Алдын сылдыс" ийиги медаль-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

«Союз-1» дээр чаа совет космос кораблиниң шенелде ужудуушкунун боттандырарынга маадырлыг, дидим болгаш эрес болганы дээш Совет Эвилелиниң Маадыры, ужудукчу-космонавт Владимир Михайлович КОМАРОВТУ «АЛДЫН СЫЛДЫС» ийиги медаль-биле (мөчээн соонда) шаңнаар болгаш Маадырның төрээн черинге бюст тураскаалды тургузар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1967 чылдың апрель 24.

СЭКП ТК-да болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинин доктаатканы болза:

1. ССРЭ-нин ужудукчу-космонавы, инженер-полковник В. М. Комаровту орнукшударын организастаары-биле чазак комиссиязын эштер М. А. Суслов (даргазы), Д. Ф. Устинов, Л. В. Смирнов, А. А. Гречко, С. А. Афанасьев, В. Я. Павлов, М. С. Смиртюков болгаш Ю. А. Гагарин олар составтыг кылдыр тургузар.

2. В. М. Комаровту Кызыл шөлге Кремль ханазынга орнукшудар.

Хемчиктиң аалчызы

Бо чылдың апрель 23-түн ийиги чартыында район төвүнүн чурттакчылары болгаш Барыын-Хемчик районнуң удуртукчулары аалчыларны — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Россия Федерациязының Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Г. И. Вороновту, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары С. К. Токаны, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы М. К. Мейдуменя болгаш өске-даа партия база совет ажылдакчыларын үткүп алганнар.

Г. И. Вороновтуң болгаш республиканың удуртукчуларының район төвүнүн ажылчы чону-биле беседалары мырыңай кудумчуга, суурнун төвүнге болган. Чымыгаа чонга Г. И. Воронов чүректиң ханызындан байырны чедиргеп, оларның хөй санныг айтырыгларына харыылап, культура-амыдырал хандырылгазын годаргаңы-биле сонуургаан турган.

Дүүн Г. И. Воронов оон бодун үдеп чоруур кижилер-биле кады акдовуракчыларның аалчызы болуп, Тывада ол эн улуг бүдүрүлгенин удуртукчулары-биле беседалаштыган. Бүдүрүлгенин ажылчыннары Октябрьның 50 чыл ооңга алдар кылдыр чаржып турар болгаш харын-на бо хүн—апрельдиң 24-те — ай планын чедиишкинниг күүседип, 1550 тонна даг-дүгүн берген дээрзин «Тыва даг-дүгү» комбинаттың кол инженери Виктор Алексеевич Ухов дыңнаткан.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы удуртужуларның ажыл телевиреин сонуургап, удуртужуларга-даа, удуртукчу ажылдакчыларга-даа бодунун сүмелерин чугаалаан, чүл дээрге ажылчын кадрларны быжыглап алыр дээш ажылдаар херек. Ол дээрге—күш-ажылды эн экизи-биле организастаары, аккорд-шаиналдыг төлээшкинни калбак нептередири болур.

— Ажылчыннар эки чурттазынар, боттарының негеллелерин долузу-биле хандыртынып турзуннар дээш байдалды тургузар херек—деп, Г. И. Воронов чугаалаан.

Чуртталга тудуун дүргедиринче, столоваяларның, культура-чырыдышкын албан черлериниң, спорт организацияларының ажылдарын улам экижидериниң эргежок чугулазынче кичээнгейни ол угландырган. Ажылчыннарның боттарында погаа тарылгазы, дуаалал ажыл-агыйы бар бе дээрзин Г. И. Воронов сонуургаан, оларны хөгжүдеринге дуза көргүзерин удуртукчуларга сүмелээн.

Ийи дыштаныр хүннүг, беш хонуктуг ажыл неделязынче шилчилге дугайында айтырыг беседага улуг черни эзлээн. Ол дээрге бүдүрүлгенин кызырылган ажыл неделязынче шилчиир дээнин ол эвес-тир дээрзин Г. И Воронов демдеглээн. Ол болза ажылчыларга болгаш албан-хаакчыларга немелде дыштаныр хүннерни бээр дээнин ол-дур. Бүдүрүлге болза мурнукузундан эвээш эвес, харын хөй продукцияны бээр ужуруг. Ынды болганда, беш хонуктуг ажыл неделязынче шилчиринин айтырыын ылангыя тудугжулар чугулазы-биле эки бодаар херек.

Комбинаттың кол инженери болза бүдүрүлгенин коллективи ынды шилчиишкинни май айда-за боттандырар дээрзин бүзүреткен.

Чарыш дугайында чугаалап тургаш, ону ам-даа ёзу барымдаалап организастап турар-дыр, ынчангаш ол эки түнелдерни бербейн турар деп. Г. И. Воронов демдеглээн. Чарыштың массалыг болурунче кичээнгейни ол угланган.

Оон соонда аалчылар даг-дүгү арыглаар фабриканың цехтеринге чораан, ол өйде аңаа Юрий Шагдырның эн дээре дээн ээлчээ ажылдап турган, руднике база чорааннар. Беседалар чылыг, ажыт-чажыт чок болган, ол болза бүдүрүлге, культура-амыдырал хандырылгазының дугайында болуп тургулаан. Г. И. Воронов даг-дүгүжүлериниң хөй санныг айтырыгларына харыылаан.

Хүннүн ортаа үезинде төлээлер Ак-Довурак — Абаза аразының орук тудуунга барып, оон тудуунун чоруп гурарын сонуургаан. Октябрьның 50 чыл ооңга чедир орукту ынды-биле тудуштурарын, а келир чылдың баштайгы чартыында орукту бүрүү-биле ажыглалга киирерин аазааннар.

Ак-Довурак — Абаза аразының орук тудуундан келгеш, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Г. И. Воронов, Тыва АССР-ниң удуртукчулары болгаш оларны үдеп чоруур кижилер Барыын-Хемчикте «Большевик» колхозтуң төвүнге чеде берген. Эргим аалчыларны кодаа ажыл-ишчилер байыр чедирип уткаан. Колхозтуң баштаар черинге сонуургалдыг ажыл-херекчи, төлаан беседа болган. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Россия Федерациязының Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Г. И. Воронов колхозта кодаа ажыл-агый бүдүрүлгезинин хөй айтырыгларын сонуургап, Эрги-Барлыктын ажыл-ишчилеринге ажылагыйны канчалдыр камналгалыг чорударыл, күштү болгаш акша-хөренгини эн эвээштэ чарыгдап тургаш, ёзулуг түнелдерни канчаар чедип алырыл дээр дугайында сүмелерин бергилээн.

Беседа соонда аалчылар суурну көрүп, уруглар садынга болгаш школага чорааннар. Оларны чер болганга өөрүшкүлүг, хүлдүлелдиг ёзу-биле уткуп турган. Эрги-Барлыктан аалчылар колхозтуң мурнакчы хойжузу Саая Очурнуң кодаанынче чорупкан. Г. И. Воронов болгаш өскедаа удуртукчулар хойжулар-биле чугаалажып, оларның амыдырал-чуртталгазын, ыракта турар хойжу кодаанарның чонун садыг, культура талазы-биле канчаар хандырып турарын сонуургааннар.

Мурнунда — Таңды район

Республикада күрүнеге сүт, эт садарының чартык чыл планының апрель 20-те чедир канчаар күүсеттингенин хуу-биле көргүзерге мындыг:

Районнар	Сүт	Эт
Таңды	72,5	89,2
Каа-Хем	69,9	52,0
Бии-Хем	68,1	59,4
Кызыл-хоорай Соведи	57,3	84,7
Барыын-Хемчик	56,5	76,8
Чөөн-Хемчик	56,3	42,3
Улут-Хем	47,5	46,3
Өвүр	47,1	38,9
Бай-Тайга	43,5	20,4
Тожу	32,1	210,5
Эрзин	27,2	22,1
Тес-Хем	24,0	24,6
Республика	60,0	53,6
Эрткен чылдың бо үеэнде турганы	57,8	36,8

Карловы Варыда конференция ажыттынган

Карловы Вары, апрель 24. (СЭТА-ның тускай корр.) Бүгүн Карловы Варыда европейжи коммунистиг болгаш ажылчын партияларның Европага айыыл чок чоруктун айтырыының талазы-биле конференциязы ажыттынган. Чехословакияның Коммунистиг партиязының ТК-зының Бирги секретары А. Новотный аге сес чугаалааш, акы-дүнма коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлээлекчилеринге изиг байыр чедирген. Конференцияда дараазында партияларның делегаттары олуржуп турар дээрзин дыңнаткан:

Бельгияның Коммунистиг партиязының.

Болгарияның Коммунистиг партиязының.

Чехословакияның Коммунистиг партиязының.

Данияның Коммунистиг партиязының.

Финляндияның Коммунистиг партиязының.

Францияның Коммунистиг партиязының.

Сонгу Ирландияның Коммунистиг партиязының.

Ирландияның Ажылчын партиязының.

Италияның Коммунистиг партиязының.

Кипрнин Күш-ажылчы улузунун Депшилгелиг партиязының.

Люксенбургтун Коммунистиг партиязының.

Венгрияның Социалистиг Ажылчын партиязының.

Германияның Социалистиг Чаңгыс аай партиязының.

Германияның Коммунистиг партиязының.

Германияның Социалистиг Чаңгыс аай партиязының — Барыын Берлин.

Польшаның Каттышкан Ажылчын партиязының.

Португалияның Коммунистиг партиязының.

Австрияның Коммунистиг партиязының.

Грециянның Коммунистиг партиязының.

Сан-Маринонуң Коммунистиг партиязының.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының.

Испанияның Коммунистиг партиязының.

Швейцарияның Күш-ажыл партиязының.

Великобританияның Коммунистиг партиязының.

Швециянын Коммунистиг партиязы делегация чоруткаан. Ынчалзаа-даа ол бодунун конференцияга олуржур төлээлекчизин чоруткан.

Конференцияга чалаашкынны Албанияның Күш-ажыл партиязы болгаш Нидерландыларның Коммунистиг партиязы хүлээп албаан деп А. Новотный дыңнаткан. Югославияның Коммунистер Эвилели, Румынияның Коммунистиг партиязы, Норвегияның Коммунистиг партиязы, Исландияның Чаңгыс аай Социалистиг партиязы, олар-биле эвээш каш чугаалажышкынныларны кылган болза-даа конференцияда киришпейн турар деп ол чугаалаан.

Конференцияның ужур-дузазының дугайын чугаалап тура, Новотныйның чугаалааны болза: бистиң чыглып келген конференциявыс делегейнин коммунистиг шимчээшкининге биче эвес ужур-дузалыг. Бо болза, ажылчын ангының болгаш бүгү делегейнин ажылчы чоннарының ниити эрге-ажыктары ээш демисежип турар болгаш бистин шимчээшкинивиске мөзулеш идепкейжи чогаадыкчы интернационализмни ёзулуг удуртулга болдуруп турар революсчу күштернин чаңгыс эвин чолдо алырынга херек кырында салыышкын болур.

ЧКП ТК-ның Бирги секретары А. Новотный бодунун чугаазының түнелинде конференцияның киржикчилеринге чедиишкиннерни болгаш үре-түнелдиг ажылдарын күүсеп.

МАЙ МУРНУНУҢ ЭЭЛЧЭЭНДЕ

ПЛАНДАН АЖЫР

Совет күрүнеңиң 50 чыл болур байырлалынга төлептиг белекти республиканың бүдүрүлге коллективтери, мал, чер ажылдаачылары сеңнеп турар. Улуг байырлалга алдар болдурган социалистиг чарышка киришкеш, хүн бүрү чедип ап турар чедиишкиннериниң дугайын Төрээн чуртка олар рапорттап турарлар.

Юбилейлиг чылдың бирги кварталының түңнелин Ак-Довурак хоорайның бүдүрүлге коллективтери үндүрген. № 12 автоажыл-агыйга хамаарыштыр алырга, ооң чолаачыларының ортузунга калбарган чарыштың бирги черин ийи дугаар автоколонна эзлээн. Автоколоннаның чолаачылары эртикен үш айның иштинде 342 мың тонна-километрни пландан ажыр ажылдап кылган.

ШАЛЫПКЫН ТУДАР

«Коммунтудуг» тудуг-септелге эргелелиниң болук тудугжулары 106 өрээлдиг ийи каът улуг бажыңны Бай-Тайга районнуң төвү Тээлиде тудуп эгелээннер. Ол улуг тудугнуң таваан салыры ам доозулган. Тудуг материалдары сөөрткен машиналар аңаа хүн бүрү үзүк чокка кээп турар.

Совет эрге-чагырганың 50 чыл оюнга белек кылдыр, ол бажыңны октябрь 1-де ажылдалга киирер хүлээлгени тудугжулар алган. Бажың туттуна бээрге, партия райкому, райкүүском, кодээ Совет, кодээ ажыл-агыйның бүдүрүлге эргелели дээш районнуң өске-даа организациялары аңаа ажылдаар.

Чагаалардан одуруглар

Чөөн-Хемчик районнуң «Чыраа-Бажы» совхозунуң № 1 хойжу бригадазының хойжузу Кинин-оол Донгак беш чыл дургузунда адазы Седеп Донгакка дузалакчы кадарчы болуп чораан. Оон 1965 чылда совхозтуң 320 баш хоюн хүлээп алган. Ол баштайгы чылында-ла чүе баш төрүүр хойга опаштыр 96 хураган, бир хойдан 1,9 кг дук алган. Ол—багай эвес көргүзүү.

Юбилейлиг чылда чүе баш төрүүр хойдан-на 100 хураганны, бир хойдан ортумаа-биле 2,5 кг дүктү кыргып алырын Кинин-оол Донгак хүлээнгеш, ажылдап турар. Кадарчының коданында 368 төрүүр хой бар, ам 290 хой оолдапкан, оон 310 хураган алдынган. Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны Седеп Донгактың оглу адазының болган өске-даа мурнакчыларының үмезин ап, дуржулгазын өөренип чораан, мал ажылын хөгжүдериге мергежилди шиңгээдип алган.

Малдың одек-хонажынче, мал чеминиң белеткелинче, одар-белчиирни чөп ажыглаарынче кичээнгейни ол салып келген. Хойжу бо чылын 12 тонна сигенни, 5 тонна будук-бүрүнү белеткеп алырын база хүлээнген.

С. ОЙДУП-ООЛ.

* * *

Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хураал» кодээ ажыл-агый артелиниң хойжу бригадаларының кадарчылары кыштагаашкынны хүр эрттиргеш, чүм оттуг чазагларже көжүп эгелээн. Баштайгы көшкен хойжулар Улуг-Хем болгаш Баян-Кол уннарында кээп хонгулаан. Чазагларда малдың чаш төлүн тургузар кажаалар болгаш мал чеми четчиривиле бар, чаа ховаштарда келген мал онча-менди одарлап турар.

Колхозтуң хою 24 коданда үстүнген, оолдаашкын үргүлчүлевишаан. Кадарчылар ниитизи-биле 6500 хураганны камгалап алган. Бирги кварталдың түңнелинде чамдык кадарчыларның көргүзүү бедик болган. Чүе баш төрүүр хойга онаштыр тозандан хой хураган алган хойжулар хөй. Байкар Суваңчык, Чадамба Доржу, Долаан Доржу болгаш өске-даа кадарчыларның коданнарында төрүүр хойлар ам-даа бар. Бо хойжулар оолдаан хойларының хураганнарын бүрүн камгалап алган, юбилейлиг чылда алган хүлээлгелерин күүседиринге бүзүрелдиг ажылдап турарлар.

Баян-Кол школазының башкылары болгаш өөреникчилери колхозтуң Оттук-Даш сүт-бараан фермазынга бир хүн шефтээш, ийек саар кажааның иштин болгаш даштын аштап берген. Ажыл доостурга, өөреникчилер ферманың коллективинге солун концерт көргүскен.

К. ОЙДУП-ООЛ.

ЧУРУКТА: С. Анчымаа.
Сөзү, фотозу Д. Анай-оолдуу.

Каш чылдар мурнунда Улуг-Хем районнуң «Найырал» совхозунуң мурнакчы саанчызы Х. Уйнукпанның эки күш-ажылчы чедиишкиннериниң, ажылга дуржулгазының дугайын республика солуннарынга бижип, радиога чугаалап турган. Дуржулгалыг саанчының ынак ажылынга өөреткен өөреникчилери хөй. Оларның чамдызы ам мурнакчыларның одуруунда кирип, эки күш-ажылчы чедиишкиннери-биле чонун өөртү бергеннер. Оларның биреэзи Анчымаа Сарыг-оол ам фермага тос чыл ажыг ажылдап, совхозунуң мурнакчыларының биреэзи апарган. Эрткен чылын ол бодунга быжыглаан инектериниң биреэзинден-не 1696 кг сүттү саап алган. Комсомолчу саанчы бо юбилейлиг чылда ол көргүзүүн улам бедидер дээш кызымак ажылдап, бо чылдың бирги кварталында инек бүрүзүнден 300 кг сүттү сагган.

Кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң отчёт-соңгулдалыг конференциязынга С. Анчымаа төлээ болуп киришкеш, профэвиделдериниң область Чөвүлелиниң конференциязынга төлээге соңгуткан.

В. И. Лениниң шериг ажыл-чорудулгазы

—1—

В. И. Лениниң кайгамчык улуг идейлиг номналында шериг айтырыгларының талазы-биле ооң бодалдары, номналдары болгаш айтыышкынары чугула черни ээлеп турар. Дайын болгаш армия дугайында, социалистиг Ада-чуртту камгалаарының болгаш пролетариаттың шериг организациязының дугайында өөредип-биле Ленин марксизмни байыткан. Марксизмни шериг хөрээнге чогаадыкчы ажыглаарының үлегерин ол көргүскен.

«Боо-чепсектиг болурунче, ону шиңгээдип алырынче болгаш шериг хөрээн билип алырынче чүткүвейн турар шак ындыг мөлчүттүргей аңгы чалча аңгы болур ийик» деп, Ленин бижээн.

В. И. Лениниң Кремльде библиотеказында делегейниң бирги дайынының төөгүзүнүң талазы-биле 20 ажыг ном, хамааты дайынның төөгүзүнүң талазы-биле 72 ном, чепсектиг демиселди чорударының айтырыгларының, стратегияның, тактиканың, шериглерни организастаарының, боо-чепсекти хөгжүдериниң талазы-биле 34 ном болгаш оон-даа өске чүүлдер кадагалаттынып арткан. Ол номнарның дыка хөйүнде Лениниң бодунуң демдеглелдери бар, а «Дайынның болгаш дайынны чорударының дугайында» немец шериг теоретик Клаузевицтиң үш томнуг ажылын ол ыяк конспектилеп, аңаа шүгүмчүлекчи анализти кылган.

В. И. Лениниң шериг-теоретиктиг болгаш шериг-практиктиг ажыл-чорудулгазы — Россияга социалистиг революцияның баштыңчызы болур ооң политиктиг ажыл-чорудулгазының чарылбас кезии-дир. «Дарлакчылардан хосталыш алыр дээш ажылчы массаларның дайыннарының төөгүзүнде Ленин ең улуг полководчу чораан» деп Совет күрүнениң көскү удуртукчузу М. И. Калинин бижээн.

ЛЕНИН — ШЫЛГАРАҢГАЙ ШЕРИГ-ТЕОРЕТИК БОЛГАШ ЧОННУҢ ЧЕПСЕКТИГ ДЕМИСЕЛИНИҢ ОРГАНИЗАКЧЫЗЫ

В. И. Ленин билиглериниң кандыг-даа адырларынга хамаарыштыр ол дугайында бодунуң сөзүн кеэзеде чугаалап билир чораан. Ол чорук

—2—

шериг талазы-биле ооң ажыл-чорудулгазынга чүү-биле хамааржыр.

Дайынга экономиктиг болгаш мораль-политиктиг факторларның ролюн үндезилээни Лениниң ачы-хавыяазы болган. Амгы үениң дайынды дээрге нация бүрүзүнүң экономиктиг болгаш организастыг күштериниң бүгү талалыг шылгалдазы-дыр, ол дайынга типилелге «кедизинде баргаш, дайын шөлүнге ханын төп турар ындыг массаларның сагыш-сеткилиниң байдалы-биле холбаалыг болур» деп, ол бир-ле дугаарында айыткан.

Чоннуң ёзулуг баштыңчызы Ленин 1905 болгаш 1917 чылдарда хаан ёзузунга база капитализмге удур пролетариаттың болгаш күш-ажылчы тараачыннарының чепсектиг демиселин баштаан. Даштыкы шериг интервенциязының болгаш хамааты дайынның чылдарында Совет күрүнениң камгалалының бажынга ол үргүлчү турган. Революцияның чаалап алышкынарын шериг аргазы-биле камгалаарын канчаар организастаза чогуурун марксисчилерден бир-ле дугаарында В. И. Ленин херек кырынга көргүскен. Коммунистиг партияның ТК-зынга удуртур байдалды, Улус Комиссарларының Чөвүлелиниң Даргазы болгаш Камгалал Чөвүлелиниң Даргазы албан-дужаалды эзлевишаан, Ленин ол аарберге чылдарда Совет чурттуң ажылчыннарының болгаш тараачыннарының боттарының дайзыннарынга удур чорудуп турган дүшкүүрлүг демиселиниң сорук киирикчизи болгаш организакчызы болган.

1918—1920 чылдарның хамааты дайыны социалистиг күрүнени камгалаарының баштайгы дайыны болган. Делегейниң болгаш иштики контрреволюцияның күштери ынчан бистиң күрүнеиске удур чаңгыс аай фронт болуп алган халдап турган болгай.

Ол дээрге империалистиг агрессияга удур, Төрээн чурттуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш, социализм дээш Россияның улустарының талазындан чөптүг, патриотчу дайын болган. В. И. Лениниң бижээни болза: «Бир эвес дайын үезинде демократиялыг камгалаар

ЧЕДИИШКИННИ БЫЖЫГЛААР

Совет эрге-чагырганың бежен чылынга уткуштур социалистиг хүлээлге ап турган, республика типографиязының коллективи оон бир айның бүдүрүлге планын улуг байырлал хүнүнге чедир күүседирин шинтпирлээн. Соглээн соске ээ болурда, ажылдың темпизин чыл эгезинден-не дүргедедири чугула. Ынчангаш полиграфистер бүгү цехтер аразында бирги кварталда чарышты калбарткан. Кварталдың түңнели-биле бирги черни парлаар цехке тывыскан. Парлакчылар Маландина, Пономарева, Маслова олар күш-ажылчы чедиишкиниг болганнар.

Чылдың баштайгы үш айының түңнели өөрүнчүг болган. Бүдүрүлге планын 118 хуу күүседип, 8 мың рубльдиг немелде орулгазын алган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедитпишаан, продукцияның бот-үнезин чиигеткениндеи орулга ковудээн. Типографияда план күүсеттээн чаңгыс-даа кижи чок.

Типографияда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам бедидер дээш бүдүрүлге шөлүн алгыткылаан. Ажылдаарынга таарымчалыг, дакпыш эвес өрээлдер ажылчыннарның сеткилинге тааржып турар. Соолгу үеде бүдүрүлгенн техниктиг эстетиканың негелдезинге дүүштүр дерип, будуп эгелээн бис. Полиграфистерде хөй хөрээжен ишчилер бар. Ынчангаш гигиена өрээлин оларга хостап берген. Амдыызында бистиң ниити шөлүвүс ам-даа бичии. Ынчангаш цех санынга хеп уштур черни тургузары элээн берге. Ынчалза-даа түскай хеп шкафтарын садып, оларны цехтерде турган. Ынчалзажок, хамыктың мурнунда сиген кезер шөлдерни болгаш одарларны ыяш-даш артынчыларындан арылган, доңгелчиктерни дескилээри, а тулаалыг черлерни кевирер ажылдарны чорудары чугула. Хөлүн эртир баксыраан сиген кезер ийи-үш чылдар дургузунда эки үнүштүг шөлдерни тургузуп болур. Эвээш дужүткүр шынааларны үндезини-биле экижидерин үстүнде көргенивис ажылдарны чорудуп турган, чемиштиг чочак-тараа аймаа өзт-сигеннерни оскелер-биле

СИГЕН ШӨЛДЕРИ,

оларны экижидери

Тыва АССР-ниң девискээри даглар-лыг чурт болуп турар, ынчангаш ниитизиниң мал ажылынга одарлар кылдыр ажыглаар черлер албек. Амгы үеде республикада 3117,6 мың га сиген кезер шөлдер болгаш одарлар бар, оон иштинде 2935,3 мың га чер одарлар, 182,3 мың газы сиген кезер шөлдер болуп турар. Ол сиген кезер шөлдериниң 10,8 мың газы суттаттыг. Оларның чылдар аайы-биле дүжүткүрү га чер бүрүзүнден ортумаа-биле 3—8 центнер хемчээлдиг. Сиген кезер шөлдериниң болгаш одарларның ындыг куду дүжүттүг болуп турары, бир талазында, республиканың девискээри дошкун агаар-бойдустуг, аңгы-аңгы зоналарга чарлып турары-биле, өске талазында, колхозтар болгаш совхозтар оларның ажаалдазын, ажыглалын кошкак чорудуп турары-биле тайылбырлаттынар. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң амгы байдалы шынааларны болгаш одарларны үндезини-биле экижидип, республикага мал чеминиң элбекшилдиг баазазын тургузар сорулга-биле оларның ботаниктиг тургузуун чаартырын негеп турар.

Республиканың одар-белчиирлери аңгы-аңгы агаар-бойдустуг зоналарда тургустунган, ынчангаш оларны экижидеринче угланган хемчеглер база аңгы-аңгы болур ужурлуг.

дугайында азы нацияны дарлап турар - кинчибекке удур демисел дугайында чугаа чоруп турар болза, ындыг дайынга бичии-даа удурланмас мен...»

В. И. Ленинге баштаткан Коммунистиг партия биле Совет чазак хамааты дайынның эгезинден тура-ла дайзынга ойтур шавыышкынны организастаар талазы-биле кайгамчык улуг ажылды калбарткан. Ажылчыннарның болгаш тараачыннарның эрге-чагыргазын камгалап ап, халдакчыларның болгаш ак-гвардейжилерниң доктаамал армияларын чылча шаап шыдаар аргалыг шак ындыг чепсектиг күштер Советтерниң аныяк республиказынга хамыктың чугула турган. Ажылчын-Тараачын Кызыл Армияны болгаш Ажылчын-Тараачын Кызыл Флотту тургузар дугайында тоогулуг декреттери Ленинниң бодунуң киржилгези болгаш шуут удуртулгазы-биле ажылдан кылган. Ленин болза армия дээрге доктаамал, шыңгыы сагылга-чурумнуг, эки чепсеглеттинген болгаш өөреттинген турар ужурлуг дээрзин барымдаалап көрген. Ол дээрге ажылчы чоннарның армиязы, бүгү националдарның улустарының найралының армиязы, хостакчы армия болган турар ужурлуг.

В. И. Ленинниң удуртулгазы-биле Совет республика чаңгыс аай дайынчы лагерь болу берген. Тыылды фронтуга бараан болур кылдыр тургускан, бүгү албан черлериниң болгаш организацияларның ажылын дайын байдалынга таарыштыр тургускан болгаш дайзынны ашкан турар тиилелгениң эрге-ажыктарынга чагырткан. Фронтуну хандырар үлетпүрүүн, транспорттуң, бүгү албан черлериниң ажылынче Ленин хүн бүрү кичээнгей салып чораан.

Хамааты дайынның баштайгы хүннериндеэгелээш-ле, Ленин чепсектиг демиселди удуртуун боду боттандырып, Кызыл Армияның дайынчы чорудулгаларын дайзынны шинтпирлиг чылча шаварынче угландырып турган. Дайзынны ашкан турар демиселдиң болгаш тиилелгениң программазы тайылбырлаттынган партияның болгаш чазактың барык бүгү кол-кол документилериниң автору Ленин чораан, шериглер-биле харылзааны ол сырый тудуп, дыка хөй командирлерни болгаш комиссарларны эки билип, оларга сүмелерин бодгаш айтыышкыннарын берип турган.

Хамааты дайынның чылдарында республиканың чепсектиг күштериниң Кол командылакчызы турган С. С. Каменев В. И. Ленинниң шериг удуртулгазы «шериг херээниң чаа школазы апарган» деп бижээн.

Чырыткыланчак стратег В. И. Ленин халдакчыларның болгаш иштики контрреволюцияның каттышкан күштериниң кол-кол согуушкуннарының угланыышкыннары баш бурушаар өттүр көөр билдилиг чораан, ол чорук чоннуң күжүн болгаш чурттуң камгалал курлавырларын дайзынны чылча шаварынче соруктут мөөнүүр арганы берип турган.

Чижээ, барыын талакы күрүнелериниң империалистиг бөлүктериниге күткүттүрген болгаш организастаткан ак-чех корпустун 1918 чылдың чайынында антисоветтиг халдаашкыннарынын уламынан Совет республикага эң улуг айыыл чөөн талага диргелип келирге, Ленин Чөөн фронтуну шериглер-биле эки күштелдиреринин эргежок чугулазын айтып, «эң хөй санныг кезектерин» Барыын фронтудан эң кыска хуусаада дүжүрер деп айтыышкыныны берген.

1918 чылдың тоңчүүнде демиселдиң кол чери чөөн таладан мурнуу талаже шилчий берген. Англи-француз халдакчыларының шериглери аңаа дүжүрүүнген болгаш ак-гвардейжи генералдар Краснов биле Деникин боттарының хөделиишкиннерин идепкейжиткен. «Барыын талаже ажырбас, хөй эвести чөөн талаже, шупту чүвени (барык шупту) мурнуу талаже» деп, Ленин негээн.

1919 чылдың чазынында, ак-гвардейжи адмирал Колчактың интервентилерге эки чепсеглеп алган армиязы Совет эрге-чагыргага кыжаныр келирге, В. И. Ленин Чөөн фронт хамааты дайынның база катап кол фронтузу болуп бар чыдыр деп айтып турган. «Чөөн фронтунуң байдалы-биле холбаштыр РКП(б) ТК-ның тезистеринге» чурттуң болгаш Кызыл Армияның мурнунда турар кол шериг-политиктиг сорулгаларны Ленин ажыддап кылган. «Бүгү күштү салыр, революсчу энергияны калбартыр херек, ынчан харын Колчак дүрген чылча шаптырар. Уралды, Сибирьни «камгалап болгаш чаалап алган» туруп болур болгаш болур-даа ужурлуг» деп тезистерде чугаалаан.

1919 чылдың июльде Ленин — «Бүгү күштү Деникинге удур демиселче!» деп чаа стратегтиг сорулганы төлевилээн. Чурттуң болгаш армияның кол-кол политиктиг база шериг күжениишкиннери Чөөн фронтудан Мурнуу фронтуже шилчээн. «Ажылчыннарның болгаш тараачыннарның бүгү күжүн, Совет республиканың бүгү күжүн Деникининиң халдаашкынын ойтур шаварынче болгаш Кызыл Армияның Уралче, Сибирьже тиилелгелиг шавар халдаашкынын ара доктаатпайн, Деникинни тиилээринче угландырган турар ужурлуг. Үениң кол сорулгазы ол болуп турар» деп, В. И. Ленин бижээн.

Бистиң армиябыстың күжүнүң чамдыызын

улус ажыл-агыйын катап тургузаарынга ажыглай бергеш 1920 чылдың февраль-мартта Ленин армияның дайынчы бөлөн чоруун бүгү хемчегбиле деткириниң эргежок чугулазын айтып, буржуаз-помещик Польшаның болгаш Крымда оңгуланы берген ак-гвардейжи барон Врангельдиң талазындан өзүп орар кыжаныышкынның дутайын херечилеп турган. Белеткелдиг дайынчы курлавырлар болгаш материалдыг хөрөнгилер чедишпейн турган хамааты дайынның чылдарында кайы-бир фронтуга азы дайынчы участокка дайзындан эргежок чугула артык күштүг болур чорукту шериглерни бир угланыышкындан өске угланыышкынче таарыштыр бөлүктээринин аргазы-биле чедип ап турган. Тиилелгени чедип алырынга ол кайгамчык улуг ужур-дузалыг болган.

ШЕРИГ УДУРТУЛГАНЫҢ ЛЕНИНЧИ СТИЛИ

Ленинниң шериг ажыл-чорудулгазы дайынның үе-чада бүрүзүнде чоннуң болгаш армияның мурнунда чүгле кол-кол стратегтиг сорулгаларны тодаргайлаары-биле кызыгаарлаттынмайн турган. Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнеениң өске-даа удуртур ажылдакчылары-биле кады В. И. Ленин совет шериг уран аргазының үндезиннерин тургускан.

Кызыл Армияның бүгү эң чугула операцияларын В. И. Ленинниң шуут киржилгези-биле ажылдан кылган. Кремльде ленинчи кабинет фронтуларже кол айтыышкыннар бердинер бир язының штабы болуп турган.

Ленинниң секретары чораан Л. А. Фотиева мынчалдыр сактып чугаалаан: «Ол чылдарда Владимир Ильичиин бодунуң ажылдаар кабинединде стол кырында чада салып алганы чурт чуруунче көрүп алган ханы боданган турарын үргүлчү кижи көөр. Бистиң шериглериистиң турар черлерин, дайзынның күштериниң шимчээшкинин ол демдеглеп ап, дайзынны чылча шаварының стратегтиг планнарын партияның болгаш Совет чазактың өске-даа удуртур ажылдакчылары-биле кады ыяк бодап, чугаалажып турган... Владимир Ильич камгалалды организастаарының бүгү-ле үүлдерин хандыр көрүп турган. Ол бүгү-ле үүлдерни баш удур көрүп чораан. Допчу болгаш ылаптыг отчёттарны, херек кырында бар сан-медээлерни ол негеп, бодунуң айтыышкыннарының күүселдезин үргүлчү контрольдап чораан».

Даштыкы шериг интервенциязының болгаш хамаатты дайынның чылдарында Ленинниң шериг ажыл-чорудулгазын тодаргайлап турар материалдар документилер (чурттуң камгалалының болгаш армияның база флоттуң дайынчы чорудулгаларын удуртурунуң айтырыгларының талазы-биле В. И. Ленинниң 600 ажыг те-

леграммалары болгаш чагаалары бар) шериг удуртулганың ленинчи стилинин дараазындагы эң чугула демдектериив илередип турар:

— чуртта политиктиг, ниити политиктиг байдал-биле шериг сорулгаларын холбаштырып билирин;

— бүгү фронтуларда, ылаңгыя чепсектиг демиселдиң шинтпирлиг участокторында байдалды ханы билирин;

— политиктиг, экономиктиг, моральдыг болгаш шериг факторларны, дайын чорудулгаларының чедишкинниг болурун тодарадып турар чепсектиг демиселдиң дүрүм ёзугаар чүүлдерин чептүг үнелег билирин;

— байдалды бүгү талалыг анализтээрин, кол фронтуну (участокту, демиселде кол звенону, кол угланыышкынны) ылап болгаш дүрген тодарадып билирин;

— бодунуң күштериниң болгаш дайзынның күштериниң байдалын шинчилеп, эң-не чогумчалыг болгаш ажыктыг апарган черлерге күштерни болгаш курлавырларны мөөнүүр, дайзынга согуушкун таварыштырарынга эң-не таарымчалыг үени шилип ап, шериглериниң бедик уран аргалыг болуруун хандырып билирин;

— коллективтиг дуржулгага, практиканың санмедээлерингe даянып билирин, шинтпирлер хүлээп алырда, хоозун бодалдарны, далаш чоруктарны болдурбазын;

— директиваларның болгаш тус-тус айтыышкыннарның күүселдезин эң шыңгыы хынаарын, партияның Төп Комитединиң ажылдан кылган болгаш бадылаан планнарын база шериг айтырыгларының талазы-биле хүлээп алган шинтпирлерин амыдыралга чайгылыш чок күүседир дээш контрольду тургузарын;

— шериглериң негелде-хереглелдерин эвилең болгаш кичээнгейлиг көөрүн, шериглерни өөредириниң болгаш политика талазы-биле кижизидериниң дугайында могат чок сагыш салып чораанын көргүзүп турар.

Антанта империалистериниң кара сагыштыг бодалдарын ажылчы массаларга тайылбырлавышаан, дайынга тиилелгени чедип алыр төлээде, чоннуң чогаадыкчы күштерин база мөлчүттүрүүшкүнден хосталган ажылчыннарның болгаш тараачыннарның революсчу көдүрлүүшкүнүн эң улуу-биле ажыглаарынче В. И. Ленин түткүл салып чораан. «Хөй курлавырларлыг, неметтиниң кээп турар күштүг, хөй чоннуң ортузунга улуг шыдажыышкынныг кижи дайынга тиилеп үнер» деп, Ленин өөредип чораан. Тиилелге болгаш дайынның доостуру революцияның хөрөнгө шериглериң бердинишкининден, кижи бүрүзүнүң дидим болгаш шинтпирлиг чо-

руундаа хамааржыр деп чүвени бүгү шериглерге, оларның тус бүрүзүнге могат чеш угаадырын ол негеп чораан.

Тулчуушкунга чедишкинин болгаш тиилелгени чедип алыр төлээде, дидим болгаш маадырлыг чорук, магалыг чаагай туруштуг болгаш бердинген чорук, оон-биле кады дайынчы каналыышкын, кажар болгаш тывынгыр чорук херек деп, Ленин чугаалаан. Дайзынны чедир үнелеп көрбес чорукту болдурбазын ол үргүлчү сагындырып чораан. «Дайынга эң-не айыылдыг чүве болза дайзынны чедир үнелеп көрбези болгаш оортан артык күштүг бис деп оожургаары болур. Ол эң-не айыылдыг чүве-дир, ындыг чорук дайынга аштырыышкынны болдуруп болур...» деп, Ленин чугаалаан.

Фронтуже чоруп турган кезектерге болгаш отриятарга чагыг сөстерин чугаалап тургаш, «Тиилээр азы өлүр» деп кыйгырыгны Ленин үргүлчү салып чораан. Ленинчи кыйгырыг болза ынчан ажылчыннарның болгаш тараачыннарның боттарының хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демиселиниң эң-не допчу программазы апарган. Ажылчыннарга, тараачыннарга, совет дайынчыларга Ленинниң шуут кыйгырыглары чоннуң бедик моральдыг хөөнче киирип, дайзынны ашкан турар тиилелгеге бүзүредли хайныктырып турган.

Даштыкы халдакчыларны болгаш иштики контрреволюцияны совет улустуң ашкан турар тиилелгезиниң үнер дөстерин анализтевишаан, ол тиилелгелериниң шинтпирлиг негелделериниң бирээзи болза бодунуң улусчу эрге-чагыргазын боо-чепсек-биле камгалап алырынче ажылчы аңгыны болгаш күш-ажылчы тараачыннарның кайгамчык улуг массаларын кедүрүп, мобилизастап, организастап шыдаан Коммунистиг партияның удуртулгазы болур дээрзин Ленин каш удаа онзалап демдеглеп чораан.

В. И. Ленинниң сүлет улустуң политиктиг болгаш шериг баштыңчызы болур демдектери чепсектиг демиселди удуртурунга онзагай күш-биле илерээн. Сүлет республика империалистиг күрүнелериң чепсектиг халдаашкынын ойтур шапкан болгаш бүгү делегейге төөгүлүг тиилелгени чедип алган, үүге дээрге чоннуң бажынга Ленинге удуртткан Коммунистиг партия турган.

В. И. Ленин эң байлак шериг номналды артырган.

Ол номнал 1941—1945 чылдарда Ада-чурттуң Улуг дайынынга гитлержи эжелекчилерни ашкан тиилелгени чедип алырда совет улуска дузалаан болгаш амгы үениң шериг бодалын хандырып турар эгээртинмес байлак болуп турар.

Г. КУЗЬМИН,
профессор.

Бир фермада

«Улуг-Хая» совхозтуң Хендергеде № 4 салбырының сүт-бараан фермазының бызаа ажаакчылары беш чылдың ийиги чылының бирги кварталында эки көргүзүүлерни чедип алганнар. Чаа төрүттүнген бызааларны онча-менди доруктуруп, хонукта бедик немелде деңзини ап турарлар.

Монгуш Дадар-кыс, Зоя Хуурак, Тюлюш Эник-кыс чыл эгезинден бээр төрүттүнген 77 бызааны эки доруктуруп өстүрген. Бызааларның хонукта ортумак өзүлде деңзини бирги кварталда 699 грамм азы ниитизи-биле 4.8 центнер болган.

Ферманың бызаа ажаакчылары малдың чаа төрүттүнген чаш төлүн хүлээп алган, зоотехниктиг чурумнарны шыңгыы сагып, ажаап, чемгерип, оран-савазын арыг тудуп турар. Бирги кварталда чедип алган чедишкиннерин быжыглап, малдың чаш төлүн чидириг чокка алыр, өзүлде деңзини бедидер дээш бызаа ажаакчылары аразында социалистиг чарышты калбарткан.

О. ТАВАА.

Улам калбарган

Чөөн-Хемчиктиң ховуларында часкы ажылдар улам калбарган. «Чыраа-Бажы» совхозтуң № 1 салбырының механизаторлары бо хүннерге чедир 310 га черни аңдарган. Чер аңдарылгазында 12 трактор ажылдап турар. Трактористер Куулар Чылбак-оол, Кара-Сал Бопай-оол, Куулар Намчыл-Доржу хүнде 5 га черни аңдарар нормазын 8—10 гектар чедирип келген. Механизаторлар 2500 га черни илииртээш, шык базырыышкынын оон-биле доозупканнар.

Совхозтуң тараажылары күр черни шингээдип алыр соругга-биле Кызыл-Чыраада 48 га черниң хараганын сөп аштап турарлар. Ооржак Алдын-оолга баштаткан 32 кижи Шанчыг-Артының ховузунуң дажын аштап турар. Бо үеге чедир 60 га черниң дажы арыглаттынган.

Каа-Хем районнуң «Октябрь 14 чылы» колхозунуң саанчызы Надежда Козырева Улуг Октябрьның 50 чыл оюнга турасказаткан бүгү улустуң социалистиг чарыжынга идепкейлиг киржип, март айда безин инек бүрүзүнден 169 кг сүттү саап алган.

А. ЮРТАЕВТИҢ фотозу.

Таиландының ССРЭ-де элчин черинге ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерствозунуң медеглели

Вьетнамның Демократтыг Республиказынга удур АКШ-тың агрессиязынга Таиландының киржилгезиниң калбарып турары-биле холбаштыр ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерствозунуң дараазында медеглелин бо чылдың апрель 22-де Таиландының Москвада онза болгаш бүрүн эргелиг элчининге кылган.

«Бодунуң төрээн чуртунуң хосталгазы, хамаарышпас чоруу болгаш чаңгыс эви дээш чөптүг демиселди чорудуп турар вьетнам улуска удур Каттышкан Штаттар агрессия дайынын улам ыңай калбартырының иледе айыылдыг оруу-биле баарын үргүлчүлеп турар деп чүвени сөөлгү үеде Индий-кыдат чартык ортулукта болуушкуннарның хөгжүлдези көргүзүп турар. Каттышкан Штаттар Мурнуу Вьетнамда бодунуң шериглерин болгаш чепсегленишкиннин ковудедип. Вьетнамның Демократтыг Республиказының девискээрин бомбалаарын күштелдирип турар. Оон-биле чергелештир АКШ-тың чазаа шериг блоктарының талазы-биле бодунуң эвилелчилерин болгаш эштенчилерин вьетнам улуска удур дайынынче кирир тырттарын шырбайын турар.

Вьетнамда америк агрессияның киржикчилери болу берген күрүнелериң аразында онза черни Таиланд эжелеп турар. Таиландының чазаа Вьетнамга удур дайынга плацдарм кылдыр таиланд девискээрни ажыглаар арганы Американың Каттышкан Штаттарынга тыпсып берген. Ам Таиландыда 35 муң ажыг америк солдаттар болгаш офиперлер туруп турар, АКШ-тың шериг-агаар болгаш шериг-далай баазаларының база өске-даа шериг объектилериниң калбак четкизи тургустунган. Америк самолёттар Вьетнамче халдаашкынының хөй нуруузун Таиландының девискээринде турар аэродромнардан үүлгедип турар. «Б-52» дээр америк стратегтиг бомбалакчы самолёттарны ам Саттахиппе Утапао шериг-агаар баазазынче чорудуп турар. Америк шериг командылалының медеглээни-биле алырга, ол самолёттар Вьетнамның Демократтыг Республиказының чурттакчы чоннуг болгаш үлетпүрлүг пунктуларынче халдаашкын кылыр деп турар. Харын оон туржук, Таиландының чазаа таиланд чепсектиг күштериң кезектерин Мурнуу Вьетнамче чорударын бодунуң бодап турар дугайын албан ёзугу-биле чарлаан.

Мынчангаш таиланд чазак бодунуң чуртунуң айыыл чок чоруунуң эрге-ажыктарынга чөрүштүр Таиландыны вьетнам улуска удур америк агрессорларның чорудуп турар дээрбечи дайынынче кирир тыртып турар-дыр.

Кожазы вьетнам улуска удур кемниг дайынга Таиландының киржилгези болза делегей эргезиниң бөдүүн нормаларын болгаш Вьетнам талазыбиле 1954 чылдың Женева дугуржулгаларын дорамчылааны, КНОнуң Уставын болгаш күрүнелериниң иштики херектеринге холгаарлаашкынны болдурбас дугайында Декларацияны үрээни болуп турар.

Вьетнам улуска хамаарыштыр Таиландының агрессия үүлгедиглерине удур Вьетнамның Демократтыг Республиказының бо чылдың март 31-де шинтпирлиг удурланыышкынын болгаш таиланд эрге-чагыргалар Вьетнамче агаардан халдаашкынга Таиландының девискээрин ажыглаарын Каттышкан Штаттарга чөпшээрээнин соксадыр, боттарының дайынчы кезектерин Мурнуу Вьетнамче чорудар деп турар бодалындан ойталаар болгаш бүгү таиланд шериг ажылдакчыларын оортан үндүрер дугайында ВДР-ниң негелделерин ССРЭ-ниң чазаа бүрүнү-биле деткип турар.

Вьетнамның улузунга удур таиланд чазактың баш бурунгаар ап турар хөделишкиннери эң шыңгыы бурунгы шавыышкынны болдурбайн барып шыдавас. Вьетнам улуска удур агрессия дайынга Таиландының кириишкени дээш харысалганы Таиландының чазаа бүрүнү-биле хүлээр апаар».

Вьетнамны деткииринiң Совет комитединиң медеглели

Делегейниң бүгү-ле норма-чижектерин дора көрүп, делегейниң хөй-ниитизиниң база Каттышкан Штаттарның бодунуң улузунуң-даа чөптүг киленнээшкиннерин, шинтпирлиг удурланыышкыннарын херекке албайн, америк агрессорлар хосталгага ынакшылдыг вьетнам улуска удур кемниг дайынын улам-на калбартып турар-дыр. Дайынны калбартырының оруунга АКШ-тың империалистери апрель 20-де онза айыылдыг базымны кылып, Хайфон хоорайның сырый чоннуг чурталга кварталдарын араатанзыг ёзу-биле бомбалаан. Вьетнам улуска удур дерзин кемниг үүлгедиглерни кылбышаан тургаш-ла, АКШ-тың чагырыкчы бөлүктери боттарының «тайбың чүткүлдер» дижир хоозун чулчуруушкуннарын база сокеатпайн турар. Ол медеглелдер болза Пентагонуң эжелекчи бодалдарын чаап чажырар сорулгалыг.

Америк халдакчылар кандыг-даа кажарлаашкыннарны кылып тургаш, делегейниң хөй-ниитизиниң санал-оналын мегелеп шыдавас. АКШ-тың Вьетнамда агрессиязынга удурланыышкыннарның чалгыы бистиң бүгү планетавыста улам-на өзүп база калбарып турар.

Америк агрессияны сокеаткан турар чорукту чедип алыр дээш улам идепкейлиг болгаш шинтпирлиг демисежиринче чаагай тура-соруктуң бүгү кижилерин, бүгү-ле дешилгелиг кижи төрелгетенни миллион-миллион совет кижилерниң мурнундан Вьетнамны деткириниң Совет комитеди кыйгырып тур. Эң улуг капиталистиг күрүнениң чартык миллион кижилиг армиязы тайбыңга ынакшылдыг улусту узуткаар сорулгалыг дайынны чорудуп, Б—52 дээр стратегтиг бомбардировщиктер тайбың хоорайларже болгаш суурларже өлүрүкчү үүгүн хүн бүрү октап, өрттендирер бомбаларның чалбыыжынга хөрөөженнер, кырганнар болгаш бичии уруглар өртенип өлүп турар мындыг байдалда, ак сеткилдиг чаңгыс-даа кижи сагыш амыр артпас ужурлуг.

Тайбыңны, улустарның хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун эргим үнелеп турар бүгү кижилериң каттышкан болгаш шинтпирлиг хөделишкиннери калчаараан агрессорну кыңчыктырбайн барып шыдаар. Америк аг-шериг маадырлыг вьетнам улустуң тура-соруун кажандаа сып шыдавас!

Бодунуң төрээн чуртунуң хосталгазы, хамаарышпас чоруу дээш чөптүг демиселди чорудуп турар маадырлыг вьетнам улустуң талазынга совет кижилер кезээде туржуп келген болгаш туржуп арттар-даа!

ВДР-ге удур бомбалаашкыннарны болгаш өске-даа агрессчи үүлгедиглерни доп-дораан сокеадырын, америк шериглерни болгаш АКШ-тың чалчаларының шериглерин Мурнуу Вьетнамдан үндүре бээрин Вьетнамны деткириниң Совет комитеди совет хөй-ниитиниң мурнундан негеп тур. Бодунуң салым-хуузун вьетнам улус боду шинтпирлээр ужурлуг.

Агрессорлар Вьетнамдан холун ыратсыннар!

ТЕЛЕГРАФ МЕДЭЭЛЕП, ДЫҢНАДЫП ТУР

ПРАГА. (СЭТА). Европаның коммунистиг болгаш ажылчын партияларының Европаның айыыл чок чоруунун айтырыгларының талазы-биле конференциязынга материалдар белеткээр талазы-биле Редакция комиссиязының хуралы апрель 21-де Прагага болган дээрзин ЧТК агентилел дамчыдып турар. Конференция 1967 чылдың апрель 24—27 хүннеринде Карловы Варыга болур.

Дараазында акы-дуңма партиялар: Австрияның Коммунистиг партиязының, Бельгияның Коммунистиг партиязының, Болгарияның Коммунистиг партиязының, Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының, Великобританияның Коммунистиг партиязының, Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының, Германияның Коммунистиг партиязының, Германияның Барыын Берлиниң Социалистиг чаңгыс аай партиязының, Грециянның Коммунистиг партиязының, Данияның Коммунистиг партиязының, Италияның Коммунистиг партиязының, Испанияның Коммунистиг партиязының, Ирландының Ажылчын партиязының, Люксембургтуң Коммунистиг партиязының, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының, Сан-Марионуң Коммунистиг партиязының, Соңгу Ирландияның Коммунистиг партиязының, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының, Финляндияның Коммунистиг партиязының, Францияның Коммунистиг партиязының, Чехословакияның Коммунистиг партиязының, Швейцарияның Күш-ажыл партиязының төлээлекчилери Редакция комиссиязының хуралынга киришкен.

Редакция комиссиязының хуралы акы-дуңмалышкы кады ажылдажылганың болгаш бот-бодун билчир чоруктун ёзугунга эрткен.

Редакция комиссиязының хуралы

ГСЧП-ниң VII съездизи ажылын дооскан

БЕРЛИН. (СЭТА). Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының VII съездизи бодунуң ажылын дооскан. Герман Демократтыг Республиканың коммунистериниң чаңгыс эвин болгаш сырый каттышканын, ажылчы чоннарның калбак массалары-биле партияның сырый харылаалыын, марксизм-ленинизмниң болгаш пролетаржы интернационализмниң улуг тугунга ГСЧП-ниң шынчызын съезд көргүскен.

Съезд чугаалашкан айтырыгларның талазы-биле документилерни бадылаан болгаш Герман Демократтыг Республиканың чонунга манифестини хүлээп ап, ГСЧП-ниң удуртукчу органнарын сонгаан.

ГСЧП-ниң чаа соңгуткан ТК-ның пленуму болганын съездиниң делегаттарынга дыңнаткан. ГСЧП ТК-ның бирги секретарынга Вальтер Ульбрихти чаңгыс үн-биле соңгаан дугайында дыңнадыгны делегаттар болгаш аалчылар адыш часкаашкыны база байыр чедириишкинибиле уткаан.

Кол Ассамблеяның тускай сессиязында

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының Нью-Йоркта ажыттынган тускай сессиязының төлээлери Кол Ассамблеяның 21-ги сессиязының даргазы турган Абдул Рахман Пажвакты (Афганистан) бо сессияның даргазынга база чаңгыс үн-биле соңгаан.

Оон дараазында Ассамблея сапалдап киргеш айтырыгларны өскерилге чокка бадылаан болгаш бодунуң ажылынын чурумун тодарадып, Кол комитетти (ында сессиязының даргазы, 17 оралакчы даргалары болгаш чеди комитеттерниң даргалары кирип турар) 21-ги сессияга турган ол-ла составы-биле хевээр арттырар) деп доктаатган.

КАР-ның парламент төлээлери ССРЭ-ге келир

Каттышкан Араб Республиканың Национал хуралының төлээлери ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң чалаавын ёзугаар алган ёзугунуң пайыралчы аян-чоруун кылып, апрель төнчүүнде Совет Эвилелинге келир деп турар.

КАР-ның Национал хуралының даргазы Анвар Садат төлээлерни баштап келир.

(СЭТА).

ЧОННУҢ ЧААГАЙ ЧОРУУНГА

Бо чылдың бирги кварталында аъш-чем үлетүрүүнүн эргелери ниити продукция бүдүрер планын 106 хуу күүседкен. Хлеб болгаш булочкалар кылыгларын 3541, кондитер кылыгларын 169 тоннаны, пивону 47 муң, эзиртпес сускуннарны 16 муң декалитрни бүдүрүп үндүрген.

Коллективтиг ажылчыннары юбилейге уткуштур бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. Хүлээлгениң кол угланыышкыны кижи бүрүзүнге оваштыр эки шынарлыг, четтир саныг продукцияны белеткээри болган. Бо чылын эрткен чылга бодаарга човга улам хөй аъш-чем кылыгларын белеткеп бээри планнаттынган. Чаш уругларга таарымчалыг «Петушок» («Аскыр дагаажыгаш») болгаш «Белочка» («Диинчигеш») деп карамельдерни бүдүрүп үндүрерин көрүп турар. Оон ыңай кондитер кылыгларындан «Хүреш», «Азияның төвү» деп национал угулза-биле хевирлээн торттарны кылыр. Амгы үеде аъш-чем үлетүрүүнүн эргелелиниң инженер-техниктиг ажылдакчылары Кызыл хоорайда коммунистиг күш-ажылдың кондитер цегинде шевелде дуржулгаларны организастап, чаа кылыгларны каастап хевирлээрин шиңгээдип, майда продукцияның шынарын тодарадыр комиссияга киирип бадыладыр сорулганы салган.

Мастер Надежда Сороковыхка удуртткан ямзы-бүрү булочкалар бүдүрер цехтиң ажылчыннары үш ямзы чаа ассортиментиниң продукциязын бүдүрерин шиңгээткен.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери, продукцияның шынарын экижидери болгаш ассортиментизин калбартыры, күш-ажылдың байдалын таарымчалыг болдурарының айтырыгларын шинтпирлээр талазы-биле элээн хемчеглер боттанып турар.

Кызылдын хлеб бүдүрер заводунда ажындылар белеткээр чаа цехти, продукцияны технологтуг чорудулга аайы-биле дамчыдар транспортёрларны, сугну болгаш суугга хоюткан дусту дамчыдар автоматтыг станцияны ажыглалга киирген. Оон уламынан күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү ийи катап улгаткан. Ынчангаш ажылдап турар бир кижиге хамаарыштыр хүн нормазын эде көөрү кончуг чугула болуп турар.

Ийиги чартык чылдың сөөлгү айларында улуг бүдүрүкчүлүү механизастаттынган машиналар-биле дериттинген төгерик далганнар бүдүрер цехти ажыдар. Оон тудугмонтаж ажылдары кидин түлүк чоруп турар. Цехти ажыглалга киирген сөөлүнде чүгле Кызыл хоорайның чурттакчы чону эвес, а харын көдээ суурларның, совхозтарның, колхозтарның ишчилери 150 тонна төгерик далганы алыр. А цех механизастаттынган болур, кижи холу-биле кылыр ажыл эвээжээр.

Кызылда пиво бүдүрер завод бар. Оон бир чылда күчүү 195 муң декалитр пиво кылырынга деңнежир. Бүдүрүлгениң технологиязы чүгле ийи ямзы ассортиментилиг пиво бүдүрүп үндүрер кылдыр көрдүнген. Өске сорттарны бүдүрериниг технологиязы таарышпас, а чаартылгалар кылыр дээрге бүдүрүлгениң шолу кызыы. Ынчангаш беш чылдың планында Кызыл хоорайга хөй ассортиментилиг пиво бүдүрер заводту тударын көрүп турар. Оон төлевилээн күчүү чылда 350 муң декалитр пивону белеткээр кылдыр көрдүнген. Амгы үеде Кемерово хоорайның төлевилел институдунуң экономика килдизинин начальниги эш Золотарева заводтуң техника-экономиктиг көргүзүүлерин таарыштыр чогаадын эгелей берген.

Юбилейлиг чылда бүдүрүлгениң эстетиказын болгаш культуразын экижидер дээш чамдык ажылдарны чорудар бис. Ажыглалда турар дериг-херекселдерни, машиналарны таарымчалыг будуктар-биле дозулаар, корпустуң иштики ханаларын ак плиталар-биле шывар. Ындыг ажылдарны Ак-Довурак, Чадаана хлеб заводтарынга база чорудар. Продукцияның шынарын, ассортиментизин негелдезинге чедирер дээш, бригадалар, цехтер аразынга социалистиг чарышты улам калбартыры чугула. Ол ажылдар Кызылдың, Ак-Довуракның хлеб бүдүрер заводтарында чедимчелиг организастаттынган. Ай санында ажылдың түнелин үндүрүп, шылгараан ишчиге эң эки аттарны тыпсып, социалистиг чарыштың типлекчилерин бүгү кижилерге таныштырып, көргүзүг самбыраларынга оларны демдеглеп турар.

Чонну өй-шаанда эки амданныг, сүүзүнүг чем аймаа-биле хандырары, оон шынарын экижидери совет улустуң амыдыралын чаагайжыдар херектин чардынмас кезээ-дир. Ынчангаш республиканың аъш-чем үлетүрүүнүн эргелелиниң коллективтериниң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чыл оюнга алдаржыткан социалистиг хүлээлгелерин күүседип шыдаарынга бүзүрел бар.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ,
инженер.

Мурнунда — Сафронованың бригадазы

Совет эрге-чагырганың 50 чылынын алдарлыг юбилей байырлалынга «Тыва тудуг» трезинин № 48 тудуг эргелелиниң коллективи чурталга болгаш культура-амыдырал тудугларын кылыр планын күүседип, совет кижилериң өзүп олурар негелделерин хандырарынга боттарының үлүүн киириштирип, социалистиг чарыштыг аңгы-аңгы участоктарга калбарткан.

№ 48 тудуг эргелели беш чылдың ийиги чылының баштайгы кварталының планын 100,5 хуу күүсеткен. Тодаргайлаарга, эргелел кварталда 200 мың рубльдің тудуг ажылдарын кылыр хүлээлгезин 201 мың рубль чедир кылып, чедимчелиг ажылдаан.

Эргелелдің Кызылда, Ак-Довуракта, Хову-Аксында участоктарының аразында калбарган чарыштың түнелинде Ак-Довурак тудуг участогу боттарынга алган хүлээлгезин ажыр күүсеткеш тиилекчи болган.

Тудуг эргелелиниң Ак-Довуракта № 3 участогу бирги кварталда 84 мың рубльдің тудуг ажылдарын кылып бүдүрер сорулгазын 92 мың рубльге күүседип, шеверлел ажылдарының шынарын база экижиткен.

Ийиги черни Кызылдың № 1 тудуг участогу ээлээн. Кызылдың тудугларында ажылдап турар участок кварталда планнаан ажылдарын бүрүн кылган.

Найысылалда участоктың бригадалар аразынга калбарган чарышка эки түнелди Мария Сафронованың удуртканы штукатур-маляршиктер бригадазы чедип алган. Мартта боттарынга алган социалистиг чарыжының хүлээлгезин ол коллектив 122 хуу күүседип шылгараан. Ында шупту 12 кижи ажылдап турар болгаш аразында эп-найыралдыг быжыг коллектив болган.

Бригадада штукатур-маляршиктерден Матюшенко, Доронина олар ниити херекке боттарының төлептиг үлүүн киирип турарлар. Ол ышкаш Алексей Верхбипкийнин баштааны 9 кижилиг ажиктер, соңга чаактары, рамалар чазаар бызаңчылар бригадазы бедик көргүзүглүг ажылдаан.

Тудугжулар ам Май 1-ге турааскаткан ээлчегде ажылдап, чаа бедиткен хүлээлгени алган.

С. ТАМЧАЙ.

Улуг-Хемден

«УТКА 25 чылы» совхозтуң Ак-Туруг салбырының хойжу бригадазында төрүүр 3.800 хой бар, ам оолдаан 2966 хойнуң хураганнары мөңги алдынган. Малды ажаап-тежээринге, чаш төлду өстүрүп ажаарынга кадарчы коммунистер өскелерге үлегер-чижээн көргүзүп турарлар.

Коммунистер Монгуш Артаа, Монгуш Күдер, хойжу бригаданың бригадири Монгуш Дыдый-оол болгаш өскелер-даа социалистиг чарыштың, малчыннар ортузунга чорудар партийжи-политиктиг ажылдың организакчылары болуп турар. Салбырның кадарчыларында беш чылдың ийиги чылының эрткен айларында малга чидириг болдурган кижи чок, төрээн малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алыр дээн сөзүнге ээ болуп турар.

Юбилейлиг чылда чүс баш төрүүр хойга онаштыр хойжу бригаданың кадарчылары чүс хураган, бир хойдан-на 2,5 кг дүк алыр хүлээлгелиг, чаш төл алыр хүлээлгениң күүсеттинип болурун бирги кварталдың түнелди көргүскен. Бригадада моон соңгаар оолдаар 834 хой бар, оларның хураганнарын онча-менди камгалап алгаш, социалистиг хүлээлгө күүседирин хойжулар шиитпирлээн. Кыргылдага белеткел ажылын кадарчылар ам эгелей берген.

М. ОСКУР.

Бистиң календарывыс

ХАНДЫКШЫЛДЫГ ЫРЛАРНЫҢ АВТОРУ

(В. П. СОЛОВЬЕВ-СЕДОЙНУҢ 60 харлаанынга)

«Москва чоогунуң кежээлери» деп ыры Кызылда-даа, Тываның ырак-узак суурларында-даа чаңгыланып, ылаңгыя бистиң аныяктарывыстың эң ынак ырларының бирээзи апарган. Уянгылыг дыңналып, сагыш-сеткилди тааладып келир ол ырны тыва оолдар, кыстар ырлажын тура, өскен, төрээн суурунуң кыдыларынга часкы, чайгы, күскү кежээлериң кайы хире магалын, ыржымын сактып келгилээр. Ынчангаш «Москва чоогунуң кежээлерин» ырлаарынга ынактар, оон аңгыда Алексей Чыргал-оолдуң «Чымчак салгынының» аялгазының темпизи болгаш сөзүнүң утка-шынары бо сураглыг ырга дыка чоок, оон-биле төрелдеш болуп, база-ла чараш, тааланчыг дыңналып турар.

«Бир эвес бүгү делегейниң оолдары...» деп ырыга бистиң аныяктар база-ла аажок ынак, тыва театрның, культура бажыңнарының, клубтарның сценаларынга удаа-дараа чаңгыланып турар болгай.

«Москва чоогунуң кежээлери» болгаш «Бир эвес бүгү делегейниң оолдары...» деп сураглыг ырларның автору композитор Соловьев-Седой бөгүн, апрель 25-те 60 хар харлап турар. Совет ырлар чогаадырының мастерлериниң бирээзи, ССРЭ-ниң улустуң артизи, Ленинчи шаңналдың лауреады В. П. Соловьев-Седойнуң ады түгле бистиң чурта калбазабиле алгып, нептерээн эвес, харын хөй-хөй даштыкы чурттарда билдингир болуп, оон чогаатканы ырларын, ылаңгыя «Москва чоогунуң кежээлери» ыры-бүрү чурттарда каш ыры дылдар кырында дыңналып турар.

Шүлүкчү Михаил Матусовский ыры-бүрү чурттарга чөрүп турган, бо ырны каш-каш дылдарга ырлажып турарын бижээн, Японияның найысылалы Токиода, А. М. Горькийниң шизининиң адыбиле адаан «На дне» деп ресторанга бо ырны бир япон аныяк оолдуң канчаар ырлаанын мынчаар бижип турар: «Токионуң чурттакчылары столларда олурупкан, сарыг шайны, ындыг кончуг дынзыг эвес пивону ишпишаан «Волга, Волга — төрээн ием», «Катюша эриткe үнүпкен» база өске-даа ырларны деңге ырлажып турган. Улуг-даа, аныяк-даа кижилер, чамдыктары өг-бүлезинин ишти-биле кады олурупкан хөглүг, оожум кылдыр ырлашкылаан. Ханаларда кандыг-даа кааскалга чок, чүгле совет ырларның сөстерин улуг үжүктер-биле орус дыл кырында бижип каан, «Чааскаанзыраан гармонь» деп ырның сөзүн бистер номчуп олурдувус.

Япон оол сценага барып турупту. Ону Сусуму Танимото дээр чораан. Оон-биле кады узун сапыктарлыг ийи баянист база тургулап алды. Ол ыраажы оол баштай «Калинканы» ырлады. Оон соонда «Москва чоогунуң кежээлерин» бадырыпты. Он миллион кижи чурттап турар, хайымныг, сыр өске хоорайның ол ресторанының дапкыш залынга олурган бистерге хенертен Москва чоогунуң арга-арыгларының чайгы кежээлери сагындырып, хемниң сүү далаш чокка агып, хадыннарның аккыр үннары бистиң карактарывыста көстүп турган ышкаш болуп, сагыжывыска кире хонуп келди. Москвага чаңгыс-даа катап чорбаан япон оол ол ыр-биле сагыш-сеткилди ынчаар көдүрүп, бистиң төрээн черивис каракка көстүп келген ышкаш кылдыр сагындыртып ырлап шыдааны кайгамчык-ла болган».

Соловьев-Седойнуң хөй-хөй ырлары бистиң чуртталгавысты каастап, кижилерге өөрүшкүнү эккеп, хайныктырып турар болу берген болгаш совет улустуң ыры культуразынче шагда-ла кирип, кайын бээр сураг жып, нептерей берген. Ылаңгыя Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында бижээн ырлары совет кижилерге эн-не чоок, эргим болгаш тааланчыг болуп, кижилериң сагыш-сеткилин көдүрүп, хей-аът киирип турган. Ада «Ойна, баяным», «Рейдиде кежээ», «Хүннээректиг аяңда», «Айлаң куштар», «Бажыңывыска барбаандан бээр үр-ле болган» деп болгаш өске-даа ырлары хамааржыр. Ынакшыл болгаш найырал дугайында хөй-ле ырлары («Хемеде», «Миннип тур мен, өңнүк кыстар», «Тергелиг оол бар чор» болгаш өске-даа) чоннуң эң-не ынак ырлары болу берген. Төрээн черинге, оон бойдус чурумалына ынакшыл дугайында эң-не сураг жаан ырларына хамыктың мурнунда «Москва чоогунуң кежээлери» хамааржыр. «Нахимовчуларның маржы», «Орукче», «Бир эвес бүгү делегейниң оолдары...» деп ырлары марштарга хамааржыр.

Василий Павлович Соловьев-Седой (Соловьев) 1907 чылдың апрель 25-те амгы Ленинградка, ажылчын кижиниң өг-бүлезинден төрүттүнген. Сес харлыындан эгелээш-ле, оон хөгжүм хереклерининге ойнаар изиг күзели кыптыгып эгелээн. Октябрь революциязының соонда пианист болуп, бот-тывынгыр уран үүл коллективтерин удуртуп, кинога, радиога хөгжүмчү болуп ажылдап турган.

1929 чылда музыканың Төп техникумунуң композитор салбырынга өөренип кирген, анаа өөренип турда, ону Ленинград консерваториязынче шилчидикен болгаш консерваторияны 1936 чылда дооскан. 1934 чылдан тура-ла оон чогаатканы ырларын чон ырлажып, калбаа-биле нептереп эгелей берген.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында композитор Соловьев-Седой фронт театрының уран үүл удуртукчузу болуп, улуг ажылдарны кылбышаан, совет кижилерни, дайынчыларны тиилелгеже сорук киирип, хей-аът киирип турар хөй ырларны чогааткан. «Ойна-ла, баяным», «Рейдиде кежээ», «Ээп келдим, өңнүктер», «Өжээнниң ыры» деп ырлары дээш 1943 чылда аңаа ССРЭ-ниң Күрүне шаңналын тывыскан. Оон соонда ыры чогаадылгазынга улуг ачы-хавыалыг чоруу база бөлүк ырлары дээш, 1947 чылда ССРЭ-ниң Күрүне шаңналын база катап алган. Ленинчи шаңналдың лауреады болгандан бээр Соловьев-Седой ам сес чыл чедип турар.

Композиторнуң ырлары Тыва черде чаңгыланып турар эвес, Кызылдың хөгжүм училищези болгаш республикада хөгжүм школалары оон чогаадыкчы ажылчорудулазын өөренип, оон чогаалдарының кежээлерин эрттирип турар.

Т. САЯН-ООЛ.

План күүсеттинмээн

Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» совхозунуң автопарыгының коллективи бирги кварталда чүк сөөртүрүнүң болгаш тонна-километр ажылдап кылырының планнарын ыраакта-ла чедир күүсетпээн. Тонна-километр планын түгле 49 хуу күүсеткен. Бо дээрге транспорт парыгынга дыка куду көргүзүг-дүр.

Квартал планының күүсеттинмейн барганының чылдагааннары чүдел? Чолаачыларның болгаш септекчилерниң күш-ажылын организастаар ажыл куду деннелде, чолаачыларның ажылдан үнер чоруу хөй, автомашиналарны график ёзугаар септевейн турар, парктың ажылын инженер-техниктиг ажылдакчылар четпес удуртун, контрольдап турар. Бо бүгүнүң ужуру-биле автомашиналар четче ажыглаттынмайн, үрелик турар чорук-биле планныг сорулгалар бирги кварталда күүсеттинмээн. Септелгениң шынары багайы-биле септелгеден үнген машиналар катап септелгеге кирип, үр үеде мастерскаяга туруп бээр таварылгалар кайы хөй. Чолаачыларда машинага кам чок, үүрмек септелгелерни боттары кылып албайн, үгдередип каары-биле улуг септелге негеттингеш, машиналарның ажыглалы кончуг куду. Кыргыс Чалгын-оол, Донгак Декпер-оол ышкаш техникага кам чок, бичии септелгелерни боттары кылып албас, ыны-бүрү чылдагааннар-биле машиналын тургузун кааш, аңаа-ла чоруп турар чолаачылар автопаркта хөй.

Бирги кварталда дөрт авария болгаш, совхозка улуг когарал чедирген. Авариядан үрелген ийи машинаны селиштирип турган, чаңгыс машина кылдыр эптээн. Тарылгаже кириптер үе келген, үрелин, кывар, чаар материалдар болгаш өске-даа түүлдер сөөртүрүнге часкы хову ажылынга тускайлаан 22 автомашинаның ам түгле 40 хуузу белен. Совхозтуң инженер-техниктиг ажылдакчылары хову ажылынга кирер техниканы кончуг оожум белеткеп турда, совхозта партия, профэвилел организациялары эскербейн келген.

О. ТАВАА.

Эш-хуузунуң болгаш улустуң судтары

Оон хары 27. Эртем-билиг база элээн бедик. Каа-Хем районга ортумак школа дооскан. Аныяк-чалыы энергиязын, совет школаның бергеш билигни ажыглаан, бүгү улустуң бурунгаар шимчээшкининге ажыктыг үлүүн киирип. Төрээн чуртунга бодунуң күш-ажылын бараалгадып болгу дег. Кара-оол Даваевич Койгумай оон өске орукту шилип алган. Хамаатыларның болгаш күрүнеңиң өнчүзүн оорлап, чиик амыдырал сүрүп чорупкан. 1962 чылда 2 чылда хосталгазын казыдып шиитпирген, оозун эрттиргеш соксап, оон кеземче алган түве кайда боор, улчумал чорук ону Самагалдайга чедире берген. Амыдырал хандырылга комбинадының таңнылы болуп алгаш, 420 рубль түнүг күрүне хөрөнгизин оорлап четтигинкен. Чиксек кижи орта безин пөкпээн, оон хөрээнден чиик адырлыг алыр арганы тыпкаш, 1967 чылдың эгезинде хамаатыларын хуузунда өнчүзүн оорлаан, оон соонда бир кижиниң аңдын соп чиикеш аттурган — хоптак чоруктуң түнелинде 4 чылда хосталгазын казыткан.

Бо чөгенчиг кижиниң дугайын редакцияга бижикчи С. Васильев бижээн.

Өвүр районзунда эш-хуузунуң судунуң дарга зынга Маады Сумбаевич Диидмей соңгуттурган сөөлүнде оон ажылы дирлип эгелээн дээрзин юрист Ч. Соян-оол дыңнадып турар. Эш-хуузунуң судунуң баштайгы хуралынга райпопуң ажылчыннары: К. Алдын-оол, Т. Сундуй-оол, Б. Дондук-оол, М. Ким-оол оларның арагачы, ажыл шагы үзер чоруун хөйнүң мурнунга сойгалап, оларны торгаары-биле хемчег ап эгелээн деп ол бижип турар. Ажыл шагы үзер, хөй-ниитинин чурумун үрээр, арага-дары ижер ол кижилерни бо эш-хуузунуң судунга олурупканнар — райпо ажылдакчылары база буруу шапканнар. Эш-хуузунуң судунуң шиитпирин ёзугаар, мурнунда хулиган херек ужун шенелдеге шиитпирген Б. Дондук-оолду истелге органнарынче шилчиткен, а өске артканнарын 10 рубль чедир түнге торгаан.

* * *

Өре-самчыгдал талазы-биле чылдың-на өөделевейн келген черлерге Бай-Тайга райпозу хамааржыр. Ону чыып төледириниң хемчегларын истелге органнары биле райпо баштаар чер кошкак чорудун келген. Ол айтырыгны чогуур деннелге тургузарын, кооперацияның өнчүзүн самчыгдаанардан төледир дугайында айтырыгны бо чылдың эгезинде партия райкому биле райкүүском чугаалажын көргеш, бо талазы-биле райпо биле истелге органнарынга дузалаар тускай комиссияны тургускан.

Тургустунга-ла үр болбаан-даа болза, ук комиссияның бо ажылды чорутканының түнелинде ниитизи-биле бо үеге дээр 4296 рубльдің өрезин самчыгдакчылардан эгиткен. Районда өресамчыгдал-биле демисежир тускай комиссия бодунун ажылын улам күштелдирер, чаңгыс-даа өрелиг кижи турбазын дээш хемчегни ап чорудары чугула.

Бо дугайын Бай-Тайгада бистиң бижикчивис С. Серин-оол дыңнадып турар.

* * *

Ол-ла автор «Тээли» совхозка болган эш-хуузунуң судунуң дугайын редакцияга бижээн. Совхоз төвүнүң эш-хуузунуң судунга техниканы хумага чок аажылаанын дээш чолаачы И. Кызыл-оол, механизаторлар И. Арбычы, Б. Сарыг-оол оларны эш-хуузунуң суд дүрүмүнүң 15 үүлүн ёзугаар харыысалга хүлээткен деп, эш Серин-оол түнелинде бижээн.

Найыралдыг коллектив

Хову-Аксы ажылчын суурда бичии чаштарның өзүп доругарынга таарымчалыг байдал тургустунган. Ында ийи ясли, уруглар сады ажылдап турар.

Эрги Хову-Аксы суурда уруглар яслизинде шупту 36 уруг бар. Чаштар кижизидикчи башкыларның болгаш ажаакчыларның сагыш чөвангыр хайгааралы-биле бургеттирген. Яслиниң коллективинде кижи бүрүзү уругларны ажаап карактаарда кичээнгейлиг чоруун көргүзүп, ада-иелерни хомудатпайн турар.

Аъш-чем хандырылгазы база эки. Уругларга ургулчу ыны-бүрү чемнерни белеткеп берип турар. Келир чылын оддар 170 кубометр ыяш база хөмүр даш белеткеттинген.

Ажаакчы Мария Алексеевна Кузнецова онаашкан ажылынга кончуг кызымак болгаш чаш уругларга сагыш чөвангыр кижи. Ол уруг бүрүзүнүң аажы-чаңын эки билир. Чаштарның хар-назынынга таарышкан кыска тоолчугаштарны, рассказтарны оларга бо-ла сонуургады берген турар.

Ада-иелер ажаакчыларга болгаш кижизидикчи башкыларга өөрүп четтиргенин илередип келген.

— Бичии уруумну яслиге ийи чыл иштинде ажаадып келдим. Мазалыг-ла-дыр. Уругларны ынаныг эки ажаалдага арттырып каап ажылдаарга сагыш амыр чүве-дир — деп, аныяк ажылчын Л. Содунам чугаалап олурар.

Бо яслиниң коллективи чаа салгалды кижизидер хереккe чедишкиннерлиг болуп, Октябрының бежен чылынга эки белектиг ужуражырлар.

Хүнде 8—12

Бии-Хем районнуң «Хадың» колхозунуң сүт-бараан фермазының коллективи бирги кварталдың сүт саалдазының планын 153, күрүнеге садарының планын 173 хуу күүсеткен. Эрткен чылдың бирги кварталынга деңээргe, сүттүң ниити саалдазы 2,5 катап көвүдээн.

Колхоз саар инектериниң уксаазын экижидер талазы-биле хемчегларны ап келгени-биле фермада уксаалыг аныяк инектер бар апарган. Чурт инээнге бодаарга, уксаалыг аныяк инектер хүнде 8—12 кг сүттү берип турар.

Сүт саалдазын улам-на көвүдедир дээш, ферманың ажылдакчылары малдың ажаалда-тежээлдезинче, чемгерилгезинче, өдек-чыдыныңче кичээнгейни салып келген. Мал кажаалары арыг-силиг, мал чеминиң курлавыры бар, чемгерилгени зоотехниктиг чурум-биле чорудуп турар. Малдың турлааның, ажылдаар черниң культуразы, организастыг чорук дээш демисежип келгениниң түнелинде сүт саалдазы бедээн.

Беш чылдың ийиги чылының бирги кварталында Галина Кара-кыс бир инектен ортумаа-биле 609 кг, Екатерина Кол—595 кг сүт сагташ, саанчылар ортузунда социалистиг чарыштың мурнуку одурунда чоруп турар. Кадарчылар Василий Дагба, Чанзан Допуй, Самбыга Оруспай олар сүт саалдазын көвүдириңге улуг рольдуг болганнар. Чылда бир инектен ортумаа-биле 1.200 кг сүт алыры колхозтуң бүдүрүлге планында көрдүнген болза, саанчылар бир инектен 1.500—1.600 кг сүттү саар сорулга салган. Бирга кварталдың түнелинден алырга, саанчыларның социалистиг хүлээлгеин күүседир барымдаазы бар.

С. ДАНГАА.

Аалчыларның тиилелгези

Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгында «Хүреш» стадионнуң олуттарын эрткен воскресеньеде 3 мың ажыг көрүкчүлер эллепкен. Ол болза Красноярскиниң «Енисей» биле Кызылдың «Спартак» командаларының бут бөмбүүнге эш-хуузунуң ужуражыышкынын көөр дээн кызылчылар-дыр.

Таптыг-ла хүндүскүнүң 2 шакта судьяның эдискизи үнери билек шөлдүң эллери оюнну эгелей берген. Оюннуң эгезинден эгелээш аалчылар бодунуң удурланыкчыларының хаалгазынче удаа-дараа буруңгаарлап турза-даа оон кандыг-даа түнел үнмейн чапсарлаар ужурга таварышкан.

Оюннуң ийиги чартыында аалчылар оюнну эгелээш, 7 минутаның бодунда баштайгы бөмбүктү киир тепкеннер. Аалчыларның бот-боттарынга бөмбүктү далаш чок шын дамчыдып берип турарын көрүкчүлер сонуургап көргеш,— бистиң командавыстың ойнакчылары оон өөренип алыр болза эки-дир ийин— деп түнелди-даа кылып олурган көрүкчүлер бар.

15 минута эртип чорда, аалчылар база бир бөмбүктү киир тепкеннер. Ынчангаш сан 2:0 болу берген. Шөлдүң эллери аалчыларның хаалгазынче бурунгаарлап кирзе-даа демиг эвес ойнап турарындан чедимче чок болуп турган. Красноярскижилер ийи бөмбүктү киир тепсе-даа, аңаа оожургавайн улам-на бурунгаарлап, оюннуң ортаа үезин эртип чорда база бир бөмбүктү кончуг чараш киир тепкен.

Бистиң ойнакчыларывыс бүгү арга-күжүн ажыглап турганы, халдаашкынны күштелдирерин ораладашкан. Ынчалаа-даа аалчылар камгалалын күштелдиргениндeн сан киирип чадашкан. Ынчангаш сан 3—0 болуп, аалчыларның тиилелгези-биле ужуражыышкын доозулган.

А. АЛЕКСЕЕВ.

ИНВАЛИДТЕРГЕ—„ЗАПОРОЖЕЦТЕР“

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак Ада-чурттуң Улуг дайынының база күш-ажылдың инвалидтериниң амыдырал-чурталгазынче улуг сагышты салып турар. Оон херечизи хүн бүрүдеги амыдыралдан көскү. Бистиң республиканың Социал хандырылганың министерствозу бо чылын 28 мотоколяскаңы инвалидтерге бээр.

Ынчаарга дайын инвалидтери автомашиналарны халаска алырын онзалап айтыры өөрүнчүг. Оон-биле кады 18 «Москвичини» болгаш 7 «Запорожецти» долу өртээ-биле инвалидтер садып алырлар.

Автомашиналарны алыр инвалидтер ДОСААФ-тың курузунга өөренгеш, чолаачыларының аргазын чедип ап турарлар. Бо хүннерге чедир 21 кижи машинаны башкарарын өөренип апкан. Мотоколяскаларны болгаш машиналарны мурнуку чылдарда алган кижилер оларның моторларын министерствонуң күсели-биле септедип ап турар.

Дайынның инвалидтери Павел Степанович Неустроев биле Николай Игнатьевич Прокутин олар «запорожец» деп машиналарны чоокта чаа тус-тузунда алганнар. Дуза чедиргени дээш, социал-хандырылга министерствозунга олар өөрүп четтиргенин илередип турарлар.

М. СҮГЕ-МААДЫР.

Чурукта: (солагай таладан оң талаже) П. Неустроев биле Н. Прокутин халаска алган машиналарының чанында.

Авторнуң фотозу.

Шыырактар илереттинип тур

СПОРТ

1967 чылда «Спартак» спорт ниитилелиниң шыдыраа чемпионадының 8-ки салыы эрткен. Турнирниң эгезинде ыны-бүрү таварылгалар турза-даа ам шыырак дээш шыдыраачылар чайгаар шүглүп үнүп келген.

Барнаулга фестивальдың киржикчизи Соян Каң-оол чаңгыс кижиге уттурган болза-даа 7 кижини уткан. Н. Чыргал-оол оон-биле деңсанныг. Соңгаарлаткан салыгларынга багай байдалдардан удурланыкчыларының частырыгларын ажыглаап, аштырыышкындан ол ийи удаа чайлаан.

Н. Шишигин ам $6^1/_2$ санныг. Бир соңгаарлаткан салыынга оон байдалы аштырыышкындан чайлаш чок. Ол мооң мурнунда киришкен маргылдаалар бүрүзүнге дыка чедишкинниг ойнап турган. Ам аныяк шыдыраачыларының спортчу мергежили өзүп турарындан ол 1,5 санны чидирген.

Дараазында П. Беркович 6 санныг чоруп орар. Оон шыдыраага теоретиктиг билиг бар-даа болза, херек кырында оюнга шала улустан сезиг алыр, эмин эртир быжыглыныксаар аяны оон оюнун шала сулаpадып турар. Чоокта чаа бирги разрядты чедип алган Ооржак Белек хоочуннарның соонда $4^1/_2$ санныг чоруп орар.

Үр үеде ойнавайн чораан Г. Конев ам-даа формазынче кирбейн турарын оон $3^1/_2$ саны илередип турар.

С. Хертек, Ч. Сотпа, М. Түлүш 3-3 саннарлыг деңге чоруп орарлар. А сөөлгү оюннарда сула ойнагылаан М. Кенин-Лопсан $3^1/_2$ санныг болза-даа бир удуп алыр соңгаарлаткан оюнут. Бирги чер дээш ол ам-даа демисежир аргазы бар.

Үнген кижилер орнунда кирген И. Кызыл-оол болгаш К. Тугаржик, С. Панов олар $1^1/_2$—$1^1/_2$ саннарлыг. Бо шыдыраачылар кызыл, далашпайн ойнаан болза, оларның түнелди оон бедик болур турган ийик. Ойнакчыларының адак соонда Х. Ак чаңгыс санныг.

Турнирниң ниити чоруп турарын көөрге-даа, аңаа кээп турар көрүкчүлерниң чугаазы-биле-даа алырга чемпионат кончуг солун эртип турар. Ам 5 салыг арткан. «Спартак» спорт ниитилелиниң 1966 чылда чемпиону П. Берковичнин кым солуурул деп айтырыгга дорт харыы бээри берге.

Н. САТ.

Аалчыларны тиилелгези

Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгында «Хүреш» стадионнуң олуттарын эрткен воскресеньеде 3 мың ажыг көрүкчүлер эллепкен. Ол болза Красноярскиниң «Енисей» биле Кызылдың «Спартак» командаларының бут бөмбүүнге эш-хуузунуң ужуражыышкынын көөр дээн кызылчылар-дыр.

Таптыг-ла хүндүскүнүң 2 шакта судьяның эдискизи үнери билек шөлдүң эллери оюнну эгелей берген. Оюннуң эгезинден эгелээш аалчылар бодунуң удурланыкчыларының хаалгазынче удаа-дараа буруңгаарлап турза-даа оон кандыг-даа түнел үнмейн чапсарлаар ужургa таварышкан.

Оюннуң ийиги чартыында аалчылар оюнну эгелээш, 7 минутаның бодунда баштайгы бөмбүктү киир тепкеннер. Аалчыларның бот-боттарынга бөмбүктү далаш чок шын дамчыдып берип турарын көрүкчүлер сонуургап көргеш,— бистиң командавыстың ойнакчылары оон өөренип алыр болза эки-дир ийин— деп түнелди-даа кылып олурган көрүкчүлер бар.

15 минута эртип чорда, аалчылар база бир бөмбүктү киир тепкеннер. Ынчангаш сан 2:0 болу берген. Шөлдүң эллери аалчыларның хаалгазынче бурунгаарлап кирзе-даа демиг эвес ойнап турарындан чедимче чок болуп турган. Красноярскижилер ийи бөмбүктү киир тепсе-даа, аңаа оожургавайн улам-на бурунгаарлап, оюннуң ортаа үезин эртип чорда база бир бөмбүктү кончуг чараш киир тепкен.

Бистиң ойнакчыларывыс бүгү арга-күжүн ажыглап турганы, халдаашкынны күштелдирерин ораладашкан. Ынчалаа-даа аалчылар камгалалын күштелдиргениндeн сан киирип чадашкан. Ынчангаш сан 3—0 болуп, аалчыларның тиилелгези-биле ужуражыышкын доозулган.

А. АЛЕКСЕЕВ.

ҮШ ХОНУКТУҢ СЕМИНАРЫ

«Спартак» эки-тура спорт ниитилели бут бөмбүүнге хөй-ниитичи инструкторларны белеткээри-биле 3 хонуктун семинарын апрель 20-ден эгелеп организастаан. Семинарда Ак-Довурак, Хову-Аксының болгаш Кызыл хоорайның күш-культура коллективтериниң төлээлери киржип турар.

Семинарга бут бөмбүүнүң судьязының ролюн болгаш маргылдааны шын организастап эрттиреринің дугайында чугаалажып таныжар. Семинар эрткен сөөлүнде бут бөмбүүнге хөй-ниитичи инструктор деп шынзылганы дыңнакчылар алыр.

№ 1. 3 АТА-лар, электростанция болгаш типография ышкаш улуг коллективтериниң төлээлери бо семинарга киришпейн турары хомуланчыг.

И. МИЛОНОВ.

Редактор К. К. КУДАЖИ.

КИНО

АПРЕЛЬ 25-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Хайгыылчының эрес чоруу»** 10, 2, **«Эң таарымча чок эвес хүн»** 12, 4, 6, 8, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Ынакшааның кижи»** 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Аян-чоруктар»** 3, 5, 7, 9 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: **«Токиога болган олимпиада»** (1-ги, 2-ги сериялары) 11, 1.40, 3.30, **«Пар ортулуу»** 5.30, 7.30, 9.20 шактарда.

ДАГ ЭКСПЕДИЦИЯЗЫНЫҢ КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: **«Шуптузун сактып тур мен, Ричард»** 6, 8 шактарда.

«СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 10 ЧЫЛЫ» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: **«Спартак»** (1-ги, 2-ги сериялары) 8, **Киночыныды** 4 шактарда.

редакцияның адрези:

Кызыл, Щетинкин—Бравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң ораалакчыларының 35-24, 25-38, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 23-54, агитация болгаш пропаганда киллизинин 37-13, көлээ ажыл-агый киллизинин 21-47, улетиур киллизинин 22-64, чагаа, ажылчын болгаш көлээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал киллистериниң 21-27, иштики информация киллизинин 20—60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаан.

Солун неделяда үлды катап үнер

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүделинин чанында Парлалга эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин — Бравченко кудумчузу, 1). ТС—00389.